

วันสงกรานต์ถัดไป

รศ.ประพันธ์ เรืองณรงค์

ก่อนจะเล่าถึงวันสงกรานต์ถัดไป ขอพูดถึงที่มาหรือเรื่องราวของวันสงกรานต์ซึ่งหลายท่านคงทราบมาบ้างแล้ว ขอนำเสนอพอดังเบปเป็นภาระภักดี ดังนี้

คำว่า “สงกรานต์” มาจากภาษาบาลี แปลว่าผ่าน หรือ เคลื่อนย้าย ในที่นี่หมายถึงพระอาทิตย์เคลื่อนจากภาคี หรือกลุ่มดาวไปตามจักรราศีตามลำดับจนครบ ๑๒ ราศี นับเป็นรอบหนึ่ง หรือหนึ่งปี

โดยเฉพาะการเริ่มต้นราศีใหม่ ตรงกับราศีเมษย์เรียกพิเศษว่าวันมหาสงกรานต์ ชาวสวรรค์มีการแห่แห่นพระเครียร์ท้าวเกลิพرحم ซึ่งเป็นต้นนานาสงกรานต์ มีทั้งเรื่องเล่าและลายลักษณ์อักษรเป็น Jarvis ประจำรูปเขียนไว้ที่วัดพระเชตุพนฯ ซึ่งกล่าวถึงธรรมบาลกุมารมีความสามารถเรียนรู้ภาษาคน ต่อมาท้าวเกลิพرحمลงมาตามปัญหาธรรมบาลกุมาร ๗ ข้อ คือ ตอนเข้าตอนเที่ยง และตอนเย็น ราศีของคนอยู่ที่ใด ถ้าแก่ปัญหาได้ท้าวเกลิพرحمยอมยกตัวพระเครียร์ ถ้าแก่ปัญหาไม่ได้ธรรมกุมารต้องถูกตัดศีรษะ

ธรรมบาลกุมารอฟัด ๗ วันเพื่อคิดคำตอบในวันสุดท้ายธรรมบาลกุมารยังคิดไม่ออก จึงไปนอนใต้ต้นatal ได้ยินเสียงนกอินทรีย์สองผัวเมียคุยกันนกตัวเมียถามว่าพรุ่งนี้พี่จะไปกินอาหารที่ไหน นกตัวผู้ตอบว่าจะไปกินศพธรรมบาลกุมาร เพราะตอบปัญหาไม่ได้ นางนกถามต่อไปว่าปัญหาว่ากระไรและจะแก้อย่างไร นกตัวผู้บอกว่า ตอนเช้าราศีอยู่ที่ใบหนามนุษย์จะต้องถังหน้า ตอนเที่ยงราศีอยู่ที่อก มนุษย์ต้องเอาหน้าบันห้ามมาประพรหมที่หน้าอก ตอนเย็นราศีอยู่ที่เท้า มนุษย์จึงต้องถังเท้า

ในที่สุดธรรมบาลกุมารสามารถตอบปัญหาได้ เพราะได้ฟังนกอินทรีคุยกันนั้นเอง ท้าวเกลิพرحمจึงมีรับสั่งกับพระธิดาทั้งเจ็ดว่า เครียรของพ่ออย่าตั้งไว บนแผ่นดินจะให้มีโลกชาตุ ถ้าทึ้งในอากาศฝนจะแล้ง ถ้าทึ้งในมหาสมุทรน้ำจะแห้ง พระธิดาทั้งเจ็ดจึงเอาพานรองรับพระเครียร แล้วนำขบวนแห่แห่นประทักษิณรอบเข้าพระสุเมรุ จากนั้นจึงอัญเชิญประดิษฐานณ มงคลปั๊วันฉุลี เข้าไกรลาส ครั้นครบ ๗ วัน

หรือครบ ๑ รอบปี ขึ้นปีใหม่ เรียกว่าวันมหาสงกรานต์ พระชิดาทั้งเจ็ดต่างผลัดเวรกันอัญเชิญพระเตี่ยรแห่งพระทักษิณรอบเข้าพระสุเมรุเป็นประจำทุกปี โดยเฉพาะปี ๒๕๖๗ นี้ นางสงกรานต์ซื้อโคราดะเทวี ทรงพาหุรัดดอกปีบ (กาสะลอง) มีแก้วมุกด้าเป็นอากรณ์ ภักษาหารน้ำมัน พระหัตถ์ขวาทรงพระบรรค์ พระหัตถ์ซ้ายทรงไม้เท้าเสด็จไสยาสน์ (นอนลีมตา) มาเหนือหลังพยัคฆ์

คำเรียกวันสงกรานต์ของชาวใต้

โดยทั่วไปชาวใต้เรียกวันสงกรานต์ว่า “วันว่าย” แต่บางถิ่นเรียกต่างกันออกไป เช่น วันแซ่ครกแซ่สา กวันเจ้าเมืองเก่า เจ้าเมืองใหม่ วันส่งเทدا วันจบปี จบเดือน

ปัจจุบันคำว่าวันว่ายที่ชาวใต้เรียกันมาค่อยเลื่อนหายไปกับคนรุ่นเก่า โดยมีคำว่าวันสงกรานต์เข้ามาแทนที่

วันว่าย

ที่เรียกวันสงกรานต์ว่าวันว่าย เพราะเป็นวันปลดเด佗า เทวดาไม่ได้อัญรักษาต้องไปร่วมพิธีแห่แห่นพระเตี่ยรท้าวภูบิลพรหม มนุษย์จึงดการทำงานทุกอย่าง เพราะเชื่อว่าจะเกิดอุบัติเหตุต่างๆ นานา สิ่งของเครื่องใช้ถูกเก็บไว้ชั่วคราว ๓ วัน คือวันที่ ๑๓ เมษาฯ เป็นวันสงกรานต์ วันที่ ๑๔ เมษาฯ เป็นวันว่าย และวันที่ ๑๕ เมษาฯ เป็นวันเตลิศกหรือวันขึ้นปีใหม่ ชาวใต้ให้ความสำคัญของวันว่าย จึงเรียกแทนวันทั้งสองดังกล่าว คือทั้งวันสงกรานต์หรือวันเตลิศกเรียกวันว่าย ทั้งนั้น

วันแซ่ครกแซ่สา

ตลอดวันสงกรานต์ทั้งสามวัน มีข้อห้ามไม่ให้สื้อขาว ข้อมสาร (ตำข้าวสาร) ชาวบ้านทุกครัวเรือนต้องนำสา กครกตำข้าว มาวางไว้ในที่เปิดเผย

หากตำข้าวนั้นนำมัดรวมกัน แล้วผูกด้วยด้ายแดง ด้ายขาวตั้งไว้ในครก พร้อมกับใส่น้ำลงไปด้วย จึงเรียกว่า “แซ่ครกแซ่สา” และจะไม่นำสิ่งดังกล่าวมามาใช้ในช่วงวันว่าย

นอกจากวันแซ่ครกแซ่สาแล้ว บางถิ่น เช่น ที่ชุมพรมีการ “มัดครกมัดสา ก และมัดขอบ มีด เช้าด้วยกัน” เพราะเชื่อว่าเครื่องใช้เหล่านี้สำคัญต่อการดำรงชีวิตเป็นประจำ จึงต้องดึงให้ในวันว่าย โดยผู้รวมใส่ไว้ในครกตำข้าว แล้วผูกติดกับเสาบ้านเพื่อไม่ให้ล้มกระჯัดกระจาย จากนั้นนำขันมต่างๆ และข้าวปลาอาหารรวมทั้งเครื่องดื่มใส่ไว้ในครกตำข้าวมีกำหนดสามวัน ห้ามมิให้ผู้ใดหยิบเอ้าไปใช้เป็นอันขาด ถ้าใครหยิบไปใช้ช่วงวันสงกรานต์ เชื่อว่าปู่ย่าตายายจะสาปแช่ง ทำให้พลาดพลั้งฟันโดยมือหรือเท้าได้

วันเจ้าเมืองเก่า-เจ้าเมืองใหม่

วันที่ ๑๓ เมษาฯ เป็นวันมหาสงกรานต์ หรือวันว่าย บางถิ่น เช่น นครศรีธรรมราชเรียก “วันเจ้าเมืองเก่า” หรือ “วันส่งเจ้าเมืองเก่า” เจ้าเมืองเก่าหมายถึงเทวดา ผู้ทำหน้าที่รักษาดวงชะตาบ้านเมือง เมื่อครบรอบปีจำเป็นต้องอลาหน้าที่พิทักษ์รักษาบ้านเมืองเพื่อไปชุมนุม ณ สรวงสรรค์ ถัดมาวันที่ ๑๔ เมษาฯ เป็นวันเนาหรือวันว่าย วันดังกล่าวเป็นวันปลดเด佗า เจ้าเมือง การงานทุกอย่างทุกอาชีพต้องหยุด หากยังประกอบกิจ เชื่อว่าจะเกิดความเลี่ยงหายตามมา เครื่องใช้ไม้สอยต่างๆ ต้องเก็บไว้ห้ามนำมาใช้ในสามวันดังกล่าว

ครั้นถึงวันที่ ๑๕ เมษาฯ เป็นวันเตลิศก หรือวันปีใหม่ เรียกว่า “วันเจ้าเมืองใหม่” หรือ “วันรับเจ้าเมืองใหม่” คือวันที่เจ้าเมืองใหม่หรือเทวดาองค์ใหม่มาพิทักษ์คุ้มครองผู้คนและบ้านเมือง จนครบ ๕๖๕ วัน จึงมีการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอีก

วันรับ-ส่งเทดา

ชาไทยภาคใต้ทั่วไปเรียกเทดาว่าเทดา หรือ เที่ยมดา เรียกวันสงกรานต์ว่าวันส่งเทดา และเรียกวันเฉลิมศกว่าวันรับเทดา โดยเฉพาะชาวไทยที่ไทรนวี หรือ รัฐคาด้าห์มาเลเซีย หรือชาวไทยที่รัฐกลันตัน มาเลเซีย เรียกวันสงกรานต์ว่าวันรับ-ส่งเทดา ซึ่งนิยมจัดระหว่างวันแรม ๑ - ๕ ค่ำเดือน ๕ โดยเชื่อกันว่าวันดังกล่าวนี้ เป็นวันว่าง คำว่าวันว่างหมายถึงชาวบ้านว่างจากการกิจคือหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้วข้าวบ้านมีเวลาว่างสนุกสนานเพียง ๕ วันเท่านั้น การกำหนดวันว่างไม่กี่วันนี้ คงต้องการให้คนขับบันชันแข็ง ให้เวลาส่วนใหญ่ทำงานเลี้ยงชีวิตให้มีความสุข

วันแรม ๕ ค่ำเดือน ๕ ชาไทยที่ไทรนวี กำหนดเป็นวันปีใหม่ มีเทดาองค์ใหม่ลงมารักษาโลก จึงทำการต้อนรับกันอย่างสนุกสนาน ครั้นถึงวันแรม ๑๑ ค่ำเดือน ๕ ในช่วงกลางคืน มีพิธีส่งเทดาที่ป่าช้า หรือเปร้า พิธีจัดกันอย่างเรียบง่าย เพียงนำข้าวของเล็กๆ น้อยๆ ต่างหากต่างถอนไปวางที่ป่าช้า รวมความแล้ว วันรับ-ส่งเทดาใช้เวลาเพียง ๑๔ วัน

วันจนปีจันเดือน

วันดังกล่าวนี้เป็นงานบุญวันสงกรานต์ของชาวเชีย สุราษฎร์ธานี ที่ปฏิบัติสืบท่องกันมาตั้งแต่โบราณ ตรงกับวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๕ คือวันที่ปีต่อปีมาบรรจบกันตามคติโบราณ ถือว่า เดือน ๕ เป็นเดือนสุดท้ายในรอบปี เดือน ๖ เป็นเดือนหนึ่งปีใหม่ ชาวเชียร่วมทำบุญส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่กันอย่างสนุกสนาน

การเตรียมต้อนรับวันสงกรานต์

ก่อนวันสงกรานต์ทุกครัวเรือนต้องเตรียมการให้พร้อม คือต้องเร่งทำงานที่ค้างค้างให้เสร็จเรียบร้อย เช่น การเก็บเกี่ยวข้าวในนา และการขนย้ายข้าวเปลือกไปเก็บ

ไว้ในเรือนข้าวให้หมด บ้านเรือนที่ปลูกสร้างใหม่ต้องเร่งทำให้เสร็จ โครงการหูกต้องเร่งทอให้จบผืนผ้า ไม่ทิ้งค้างค่าจนข้ามปี

ทุกบ้านเรือนต้องทำความสะอาด ไม่ว่าตัวเรือน หรือบริเวณเรือน รวมทั้งทำความสะอาดห้องครัว โดยเฉพาะหม้อหุงต้มและกระทะต้องสะอาดเป็นพิเศษ รวมทั้งข้าวของเครื่องใช้ต้องจัดวางให้เป็นระเบียบเรียบร้อย

เรื่องอาหารนั้นต้องมีสำรองไว้ให้พอ กินตลอดวันสงกรานต์ ๓ วัน เพราะช่วงวันดังกล่าวห้ามสีข้าวตำข้าว (ข้อมสาร) และต้องเตรียมข้าวเหนียว น้ำตาล และมะพร้าว เพื่อทำขนมถวายพระและเลี้ยงดูกัน

ตัดมาต้องจัดหาเสื้อผ้าชุดใหม่ให้ลูกหลาน และตนเอง สำหรับสามิสิ่งในวันสงกรานต์ ถือว่าเป็นวันขึ้นปีใหม่ต้องใช้ของใหม่ และลูกหลานต้องเตรียมเสื้อผ้า แพพรรณามอบให้แก่ญาติผู้ใหญ่ไว้สวมใส่หลังจากสรงหัวแล้ว

สุดท้ายก่อนวันสงกรานต์ ต้องตัดผมและตัดเล็บให้เรียบร้อย เพราะวันสงกรานต์ถือเป็นวันว่างห้ามกระทำสิ่งดังกล่าว

กิจกรรมวันสงกรานต์

การเริ่มต้นวันสงกรานต์ ช่วงเช้าชาวบ้านอาบน้ำ และแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าชุดใหม่ ต่างจัดอาหารคาวหวานเพื่อไปทำบุญที่วัดใกล้บ้าน มากเป็นวัดที่บรรพบุรุษของตนเคยไปทำบุญ เป็นประจำสืบท่องกันมา และในวัดนั้น เป็นที่เก็บกระดูกของบรรพบุรุษ เนื่องจากประเพณีสงกรานต์พระภิกษุจะสวัสดับบังสุกุลกระดูก หรือบังสุกุลบัว (บัวดือที่เก็บกระดูก มักก่อเป็นเจดีย์เล็กๆ ในบริเวณวัด)

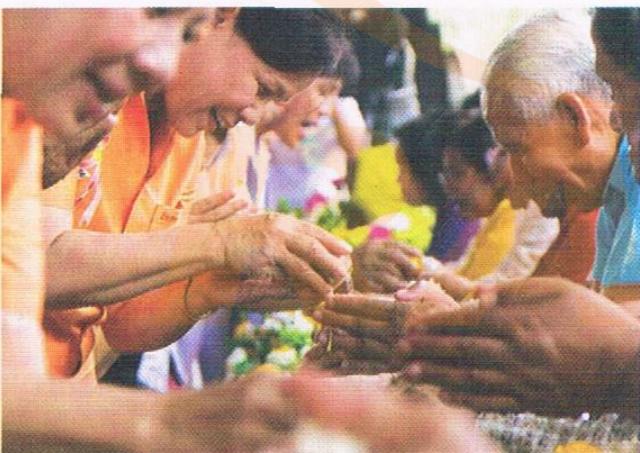
การทำบุญตักบาตรเริ่มตอนเช้า จนกันน้ำข้าวบ้าน นำสำรับอาหารไปถวายกัตตาการเพลทวัด ส่วนมากทุกครอบครัวไปทำบุญพร้อมหน้ากัน นอกจากรับน้ำทางแห่ง เช่น ที่สิงขลา นครศรีธรรมราช มีการมัดธงข้าว

ที่จะนำไปทำบุญขวัญข้าว โดยคัดเลือกข้าวพันธุ์ดีที่สุด
ประมาณ ๓ กิโลกรัม มัดรวมตัวด้วยถักและสีขาวดู
สวยงาม จัดวางบนพานหรือถาด นำไปประกอบพิธี
ทำขวัญข้าวร่วมกันที่วัดในวันสงกรานต์

ขึ้นเบญจารดนำ

ตามรูปคัพท์ เบญจามาภัยถึงเตียง หรือ
แท่นที่นั่งหรือที่นอน พิธีขึ้นเบญจานเป็นการด้น้ำผู้ਆวุโส
โดยจัดโรงพิธีแบบจัตุรมุข ตั้งแท่นกลางโรงพิธี ครั้นถึง^ก
เวลาด้น้ำก็เชิญผู้ਆวุโสเข้าสู่บนแท่น จากนั้นลูกหลาน
เข้ามารดน้ำ น้ำที่นำมารดน้ำเป็นน้ำพระพุทธอมนต์ผสม
เครื่องหอม ขณะเดียวกันพระสงฆ์สวัดชัยันโถให้พร
เมื่อรดน้ำเสร็จแล้วประพรเมเครื่องหอม และเปลี่ยน
เครื่องแต่งกายใหม่แก่ผู้ਆวุโสเป็นเสื้อผ้าพิธี

บางถิ่นในภาคใต้ยอดเบญจทำเป็นหัวพญาคาดพ่นน้ำออกมากทางปากเป็นฟองฟอย คล้ายกับพญาคาดพ่นน้ำบรอดให้ ทำให้เปียกไปทั้งตัว จึงเรียกว่า “กระหัว”

การละเล่นเพื่อความสนุกสนานในวันสงกรานต์

หลังจากเทศบาลทำบุญ สรงน้ำพระ และขึ้นเบญจารดน้ำเสรีจแล้ว ชาวบ้านก็มีการละเล่นกันอย่างเพลิดเพลิน การเล่นสาดน้ำระหว่างคนวัยเดียวกันโดยไม่ถือโภยกรอเดือง นอกจากนี้มีการเล่นยิงธงข้า江南เข้าฟัดหาง (บางถิ่นเรียกเล่นฟัดทิง) เตยปิดตาลักษ่อน ชั้ดราก กำทาย หึ้งชั้ดรากและกำทายใช้เมล็ดมะม่วงหิมพานต์ ชาวใต้เรียกต่างกัน เช่น

เม็ดยาร่วง เม็ดหัวครก เม็ดเลือดล่อ เม็ดกาหยี ฯลฯ
 เพราะในช่วงวันสงกรานต์เป็นหน้าแล้ง ผลไม้ดังกล่าว
 กำลังสุก สามารถนำเม็ดมาเล่นชั่วคราว และเล่นกำทาย
 กันอย่างสนุกสนาน

วันสงกรานต์ยังมีการเล่นกีฬาพื้นเมือง เช่น
แข่งเรือพาย แข่งพุ่งเรือ (คล้ายกีฬาพุ่งแหณ ใช้ไม้ไผ่
ทำเป็นรูปเรือ ผู้ใดพุ่งได้ใกล้ที่สุด ผู้นั้นเป็นฝ่ายชนะ) วิ่งวัว
ชนวัว โยนหลุม (ทอยกอง) มอญชื่อนผ้า ที่อำเภอไขยา
สุราษฎร์ธานีมีกีฬาซักไม้แข่งหรือแข่งลากไม้จากป่าเข้าวัด
โดยนักกีฬาหรือชาวบ้านแต่ละฝ่ายชวนกันเข้าป่า
เพื่อตัดไม้ แล้วช่วยกันซักลากออกจากมาที่วัด โดยใช้คนลาก
จำนวนเท่ากัน เริ่มต้นพร้อมกัน ถ้าคนใดล้มหรือมือหลุด
จากเชือก จะต้องออกจากการแข่งขัน การตัดสินแพ้ชนะ
อยู่ที่ฝ่ายใดซักลากไม้มากถึงวัดก่อน

ที่อำเภอไชยาวันสกgranต์ยังมีการแข่งขัน
ชนควาย เนื่องจากห้องคินี้มักใช้ควายโภนา วันสกgranต์
จึงจัดควายชนกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าเมืองไชยา
สนับสนุนอย่างเต็มที่ ถึงกับมีจำนวนพูดกันติดปากว่า
“ช้างถึงควายถึง” หมายความว่าเจ้าเมืองหรือกรม
การเมืองนั่งช้างมาถึงสนามแข่งแล้ว ชาวบ้านต้องรีบ
ไล่ควายหรือปล่อยควายให้ชนกันทันที ถ้าชักช้า
จะถูกเจ้าเมืองลงโทษ

นอกจากนี้วันสงกรานต์ในท้องถิ่นภาคใต้ทั่วไป มีการแสดงพื้นบ้าน เช่น โนรา หนังตะลุง เพลงบูกอก สำหรับเพลงบูกอกมีพ่อเพลงและลูกคู่เดินกันเป็นกลุ่ม ไปตามบ้านเรือน พ่อเพลงจะขับเพลงบูกอก ขับกรรง เป็นจังหวะ เมื่อหาส่วนใหญ่เล่าถึงรายละเอียดวันสงกรานต์ เช่น ปีนี้นางสงกรานต์ชื่ออะไร ทรงอาภรณ์เครื่องประดับ อย่างไร และพระหัตถ์ขวाशัยทรงอย่างไร รวมทั้งใช้สัตว์ชนิดใดเป็นพาหนะ นับเป็นการน้อมนำข่าวแก่ชาวบ้าน เป็นประจำทุกปี เมื่อเพลงบูกอกเดินไปถึงบ้านใครแล้ว เจ้าของบ้านให้การต้อนรับเป็นอย่างดีด้วยการเลี้ยงเครื่องดื่มและขนมน้ำเนย

ความเปลี่ยนแปลงและคุณค่า

วันสงกรานต์หรือวันว่างเป็นประเพณีที่ดีงามของชาวไทยที่งดงามได้ปฏิบัติกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยถือว่าวันสงกรานต์เป็นวันเกลิงศกขึ้นปีใหม่ก่อนที่จะเปลี่ยนแปลงมาสู่ยุคปัจจุบัน

ทุกวันนี้บางสิ่งบางอย่างเกี่ยวกับกิจกรรมในวันสงกรานต์เปลี่ยนแปลงไปตามค่านิยมของแต่ละสมัย เช่น ในอดีตการจัดงานสงกรานต์ไม่มีการประกวดนางงาม หรือเทพีสงกรานต์ ปัจจุบันการประกวดดังกล่าวถือเป็นหน้าเป็นตาของการจัดงาน รวมทั้งมีผลประโยชน์และรายได้ตามมาอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม ความสำคัญของวันสงกรานต์

ยังมีประโยชน์หรือคุณค่าต่อสังคมไทย คือ

๑. การแสดงออกถึงความธรรมา เช่น การขึ้นเบญจารดน้ำผู้ใหญ่ หรือผู้อาวุโส เป็นการแสดงถึงความกตัญญูกตเวทีอีกด้วย

๒. การแสดงออกถึงสามัคคีธรรม เช่น การร่วมกิจกรรมอย่างพร้อมเพรียง นำความสนุกสนานและความเข้าใจกัน

๓. การแสดงออกถึงเมตตาธรรม เช่น การปล่อยนกปล่อยปลา ทำบุญทำทานช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์

บรรณานุกรม

ประพันธ์ ชุมเพ็งพันธุ์. ๒๕๑๙. **ไชยา-สุราษฎร์ธานี.** กรุงเทพฯ : กรุงสยามการพิมพ์.

ประพันธ์ เรืองณรงค์. ๒๕๗๒. **การศึกษาชุมชนชาวไทยในไทรบุรีหรือรัฐคาด้าห์.** ปัตตานี : ศูนย์การศึกษา

เกี่ยวกับภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี.

วิเชียร ณ นคร และคณะ. ๒๕๗๓. **นครศรีธรรมราชขอเรา.** กรุงเทพฯ : วิทยาลัยครุศาสตร์ธรรมราช.

สุธิวงศ์ พงศ์โพธุลัย. ๒๕๗๘. **สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้.** กรุงเทพฯ : สถาบันทักษิณ จังหวัดสงขลา.

